

VEKÂLET (الوكالة)

Hukukî işlem yetkisi vermeye
aracılık eden akid.

Sözlükte “birine güvenmek, bir işi güvenilir birine bırakmak” anlamındaki **vekil** kökünden türeyen **vekâlet**, fıkhîta bir kimşenin birine kendi adına hukukî işlem yapma yetkisi vermesini ve bu yetkiyi ifade eder. Kendisine iş tevdi edilen tarafa **vekil**, tevdi edilen işe **müvekkelün-bih**, işin sahibine **müvekkil**, vekil kılmaya **tevkil** denir. Kur’ân-ı Kerim’de bu kökten türeyen ve kişinin Allah’a güvenip dayanmasını ifade eden **tevekkül** kavramı kırk dört âyette, “kefil, güvenilir dost, koruyucu ve yardımcı” anlamındaki vekil çoğu zaman Allah’ın sıfatı olarak yirmi dört yerde geçer. İki âyette de (el-En’âm 6/89; es-Secde 32/11) Cenâb-ı Hak’ın inkâra sapmayan toplumlara ve ölüm meleğine görev vermesinden tevkil kavramıyla söz edilir. Sosyal ihtiyaçlardan doğan, eskiden beri bütün toplumlarda ve hukuk sistemlerinde bulunan vekâlet işlemini Kur’an’da dolaylı (en-Nisâ 4/35; et-Tevbe 9/60; el-Kehf 18/19), sünnette ise doğrudan (*el-Muvaftâ*, “Hac”, 69; *Müsned*, IV, 376; Buhârî, “Vekâlet”, 13; Ebû Dâvûd, “Büyû”, 28, “Akzıye”, 30; Şevkânî, VI, 268) atf yapılır. Bunlara fıkıh literatüründe aynı zamanda vekâletin meşruiyet delilleri olarak da yer verilir.

Hanefî fakihleri vekâleti “hukukî işlem yetkisinin ve koruma işinin vekile tevdi edilmesi, bir başkasının hukukî işleme yetkili kılınması” (Alâeddin es-Semerkandî, III, 227; Bâbertî, VI, 100); Şâfiîler, “kişinin yetkisi dahilindeki niyâbete elverişli bir işi hayatında yapılmak üzere başkasına tevzî etmesi” (Şîrbînî, II, 217); Hanbelîler, “işlemi geçerli olan birinin aynı durumdaki bir başkasını niyâbete elverişli bir hususta nâib belirlemesi” (Buhûtî, III, 461) şeklinde tanımlar. Mâlikîler’in “kişinin emirlik ve ibadet dışı bir hakta ölümünü şart koşmaksızın başkasını kendine nâib yapması” tanımı (Muhammed b. Abdullah el-

Haraşî, IV, 284) devlet başkanının yönetici, kadı veya cami görevlisi tayin etmesi gibi idarî işlemlerle vasi tayinini vekâlet dışında tutma amacına yöneliktir. İslâmiyet gerek dinî gerek sosyal hayatta insanların ihtiyaçlarını ve karşılıklı ilişkilerde açıklık, güven ve kolaylığı esas aldığından belli şartlar çerçevesinde hem ibadetlerin ifasında hem hukukî işlemlerde başkalarını temsil ve onlar adına hareket etme imkânı tanımıştır. Hukukî temsilin en kapsamlısı ve en yaygını olan vekâlet iradî iken diğer temsil şekillerinden velâyet ve vesâyet kanunî/kazâidir. Vekâlet iki taraflı bir hukukî muameledir, velâyet ve vesâyet ise tek taraflı hukukî işlemler olup kanun veya yargı kararına dayanır.

A) Vekâlet Akdinin Unsurları ve Şartları. Vekâletin rûknünü icap ve kabulden (sîga) ibaret gören Hanefîler’e karşılık fakihlerin çoğunluğu akdin taraflarını ve konusunu rûkûn saymıştır. a) Sîga. İcap kural olarak müvekkil tarafından yapılır, kendine ait bir işin görülmesini başkasına tevdi etmek isteyen müvekkil bu iradesini vekâlet veya bu anlama gelen bir lafızla ifade eder. İcap Hanefîler’e göre muhataba ulaşması gereken bir irade beyanıdır. Kabulün sarîh olması zorunlu değildir, zîmnî de olabilir. Kendisine yapılan vekâlet teklifine karşı red beyanında bulunmadan o teklifin gereğini yapmaya girişmek kabul sayılır. Şâfiîler ücretli vekâlette kabulün sarahatini şart koşmuştur. Kabulün icabın hemen ardından olması da şart değildir. Vekâlet verme teklifi izin mahiyetinde sayıldığı için rûcû edilmediği sürece hükmü devam eder. Bu sebeple vekâlet akdinde meclis birliği aranmamıştır. Bağlayıcı olmayan (gayr-i lâzım) bir akid olması sebebiyle lâzım akidlerdeki muhayyerlikleri içermez. Vekâletin gelecekte vukuu şüpheli bir olaya bağlanması Şâfiîler’ce bir fesat sebebi kabul edilmişse de şart gerçekleştiğinde daha önce verilen izin devam ettiği için vekilin yapacağı işlem geçerli sayılır. Hanefîler’le Hanbelîler ise vekâleti izin verme özelliğine sahip bir işlem telakki ettikleri için onu şarta bağlamaya elverişli görmüşlerdir (Kâsânî, VI, 20; Muvaftakuddin İbn Kudâme, V, 93).

b) Taraflar. Müvekkil ancak bağımsız olarak yapabildiği işlemlerde başkasına vekâlet verebilir. Bundan dolayı yaş küçüklüğü veya akıl hastalığı sebebiyle temyiz gücünden mahrum bulunan tam ehliyetsizlerin vekâlet dahil bütün sözlü tasarrufları geçersizdir. Sınırlı ehliyetsizlerden mümeyyiz küçüklerin hukukî işlemlerini üç kategoride ele alan Hanefîler’le Mâlikîler boşama, âzat etme, hibe ve sadaka gibi küçüğün zararına olan işlemleri kanunî mümessilleri muvafakat etse de geçersiz saydıkları için onların bu tür işlemlere ilişkin vekâletleri de geçersiz kabul edilir. Mümeyyiz küçükler, sırf yararına olan tasarrufları kanunî temsilcilerinin muvafakatine gerek kalmadan yapabildikleri gibi bunları başkalarına vekâlet vermek suretiyle de yaptırabilirler. Ancak alışveriş, icâre gibi yarar ve zarar ihtimali bulunan işlemleri kanunî mümessillerinin iznine bağlı olduğundan bu tür işlemlerde vekâlet verebilmeleri de temsilcilerinin muvafakatiyle mümkündür (Kâsânî, VI, 20; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, IV, 202). İzin alınmadan yapılan işlem icâzet verilinceye kadar askıda kalır (mevkuf); icâzet verilince işlem yapıldığı andan itibaren işlerlik kazanır. Şâfiîler ise mümeyyiz küçüklerin beyanlarını hukukî nitelikteki işlerde muteber saymaz (Şîrbînî, II, 166); dolayısıyla onların bu anlamda vekâlet vermeleri mümkün değildir. Sefahat sebebiyle hacr altına alınan kişi mümeyyiz küçük hükmündedir (*Mecelle*, md. 990). Şâfiîler ve Hanbelîler müvekkilde aradıkları ehliyeti vekilde de ararlar. Zira onlara göre kendine ait haklarda işlem yapamayan kimse başkasına ait haklarda da işlem yapamaz (Şîrâzî, I, 356; Muvaftakuddin İbn Kudâme, V, 88). Hanefîler, mümeyyizin irade beyanını hukukî sonuç bağlamaya elverişli buldukları için vekilin mümeyyiz olmasını yeterli saymışlardır. Mümeyyizin kendi hakları konusunda kısıtlı tutulması onu korumaya yöneliktir. Fakat mümeyyiz vekil sıfatı aldığı anda müvekkile ait haklar üzerinde işlem yapacağına ve müvekkil de bu sonuca rıza gösterdiğine göre onun hâlâ mahcur sayılması gerekmez (Serahşî, XIX, 159).

VEKÂLET

c) **Akdin Konusu.** Bununla ilgili birinci şart vekâlete konu olan işin müvekkilin yetkisi dahilinde bulunmasıdır. Kişi yetkisi dahilinde bulunmayan bir işi başkasına tevdi edemez. Bu aynı zamanda nelerin vekâlete konu yapılabileceğini de belirler. Allah ve kul hakları ayırımında bireyin mi kamunun mu yetkili sayıldığı tartışmasına bağlı olarak suçların ispatı ve cezaların infazının vekâlete konu edilip edilemeyeceği fakihler arasında tartışılmıştır. Hukuk davalarına ilişkin vekâlet verilebileceğinde ittifak varsa da ceza davaları ihtilâfîlidir. İşlenen suçla daha çok kimin menfaatinin zedelendiği meselesi bu konuda belirleyici role sahiptir. Zina yapmak ve içki içmek gibi haddi gerektiren suçların ispatı için vekâlet çoğunlukça kabul edilmiş, Hanbelîler ise Üneys hadisine dayanarak (Buhârî, “Vekâlet”, 13) bu suçların ispatına dair vekâlete cevaz vermiştir. Zira onlara göre hadiste geçen “eğer itiraf ederse” kaydı suçun henüz sübût bulunmadığına, bu arada ispata da vekâlet verilmiş olduğuna delâlet eder (Muvaffakuddin İbn Kudâme, V, 91). Karma haklar kapsamına giren hırsızlık, kazf gibi had suçları ile kısıtı gerektiren suçların ispatına ilişkin ceza davaları Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed’e göre vekâlete konu olabilir. Ebû Yûsuf’a göre ise bu suçlara ait cezaların infazına vekâlet verilemeyeceğinden ispatına da vekâlet verilemez. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed şüpheli bir duruma yol açmamak için cezanın infazında vekâletin kabul edilmediği, ispatta ise böyle bir şüphenin söz konusu olmadığı, dolayısıyla ispat ve infazın birbirinden ayrılı tutulması gerektiği görüşündedir (Kâsânî, VI, 21). Hanbelîler ve Şâfiîler de bu tür suçları kul hakkı alanına yapılmış ihlaller şeklinde telakki ettikleri için bunlara ilişkin davaların vekâlete konu olabileceğini ileri sürmüşlerdir (İbn Kudâme, V, 89; Şemseddin er-Remlî, V, 24). Cezaların infazında yetki kime aitse infaza o vekâlet verebilir. Fıkıhta cezaların infazında kişi hakkının mı kamu hakkının mı ağır bastığı tartışması bu konuda belirleyicidir. Meselâ had ve ta’zîr cezalarını infaz görevi devlet başkanına aittir, bu sebeple infazda başkasına vekâlet verebilir. Zina iftirası cezasının kul ve kamu hakları yönü tartışmalı olduğundan infaza tevkil de tartışmalıdır. Hırsızlık suçu ispat safhasında kul hakkı ağır bastığı için malî çalınan kimseye tevkil yetkisi verilmiştir. Hırsızlık suçunun gerektirdiği had cezası, mağdurun malına ulaşmasından sonra kamu hakkı ağır ba-

san bir had durumuna geleceğinden mağdurun infazda tevkiye yetkisi kalmaz. Kısıtı gerektiren suçlarda kul hakkı ağır basar; bundan dolayı cezaları infazda mağdurun hakkı vardır ve dilediği takdirde infaza dair başkasına vekâlet verebilir. Ancak çoğunluk, suçlu affetme ihtimalini ortadan kaldırmamak için mağdurun vekâlet vermiş olsa da infaz esnasında hazır bulunmasını ister. Hanbelîler ise buna gerek görmez. Öte yandan fakihlerin ekserisi dava vekâletinde hasmın rızasını gerekli kabul ederken Ebû Hanîfe yalnız mazersiz tevkiilde hasmın rızasını şart koşmuştur. Ona göre dava tarafının mahkemeye gelmesi ve davasını bizzat takip etmesi hasmın onun üzerindeki bir hakkıdır ve borcun naklinde olduğu gibi alacaklının rızasını almadan başkasına devretmeye yetkili değildir. İbn Hazm bir hadisten hareketle (Ebû Dâvûd, “Diyât”, 8) Ebû Hanîfe’nin bu yaklaşımını eleştirmiştir (*el-Muḥallâ*, VIII, 245). Mâlikîler, davaya ilişkin vekâlette hasmın rızasını şart koymasalar da dava için birden fazla vekil tayinini hasmın rızasına bağlamışlardır. Vekâlet akdinin konusu niyâbete elverişli olmalıdır. Bir işin niyâbete elverişli olması o işe bağlanan neticenin başkasının fiiliyle de doğabilmesi demektir. Niyâbete elverişli bir işte fâil taayyün etmez; herhangi bir kimsenin o işi görmesiyle maksat hâsıl olur.

Akidlerde akid konusunun belli ve taraflarca bilinir olması ilkesinin bir sonucu olarak vekâlet konusunun da müvekkilin amacının gerçekleşmesine imkân verecek derecede belli ve bilinir olması şartı aranır. İfayı imkânsızlaştıracak derecedeki bilinmezlik akdin kuruluşunu engeller, ancak bütün ayrıntıların belirtilmesi şart değildir. “Her şeye, benim için câiz olan her tasarrufa veya yetkili bulunduğum her tasarrufa vekil tayin ettim” şeklindeki bir ifade fakihlerin çoğunluğunca ileri derecede bilinmezlik (*cehâlet-i fâhişe*) diye nitelenmiş ve müvekkil için beklenmedik zararlara yol açması ihtimali göz önüne alınarak akdin kuruluşuna engel sayılmıştır. İbn Ebû Leylâ ise bu görüşe katılmaz. İmam Muhammed’e göre de böyle bir vekâlet vekile her türlü tasarruf yetkisini verir; satış, icâre, hibe, talâk işlemlerini yapabileceği gibi kendisine infakta dahi bulunabilir. Ebû Hanîfe’ye göre umumi vekâlete sahip olan vekil bu vekâlete dayanarak ancak ivazlı işlemler yapabilir; âzat, teberra gibi ivazsız işlemler yapamaz. Şâfiîler ise, “Bütün malımı sat” veya, “Bütün

alacaklarımı tahsil et” şeklinde belli bir grup işlemin yapılmasına ilişkin umumi vekâleti câiz görürler. Bunun gibi alıma ilişkin umumi vekâlet de fakihlerce câiz görülür. Alınacak malın sıfatının ve semenin belirtilmesi şart değildir; bunlar kısmî bilinmezlik (*cehâlet-i yesîre*) sayılır ve vekâletin geçerliliğine istihsanen cevaz verilir. Bu konudaki istihsanın dayanağı, Hz. Peygamber’in bir kurbanlık alması için Hakîm b. Hizâm’a 1 dinar verdiğinde kurbanlığın vasfını belirtmemesi, ayrıca ticarî hayatta buna duyulan ihtiyaçtır. *Cehâlet-i cins nevi* cehaletinden daha aşırı olduğundan akdin kurulmasına engel kabul edilmiştir. Hanbelîler’e göre cinsi belirtilmeyen bir şeye dair vekâlet geçerli, Şâfiîler’e göre ise geçersizdir.

d) **Vekâlette Ücret.** Vekâlet ücretli olabilir. *Mecelle*’ye göre (md. 1467), akid yapıldığı sırada ücret şart koşulmuşsa veya vekil âdeten ücretle iş görüyorsa ücrete hak kazanır. Mâlikîler, hizmet akdi şeklinde kurulan vekâleti her iki tarafı bağlayan bir akid, cuâle esasına göre ücret tesbit edilmiş vekâleti de cuâle hükümlerine tâbi saymışlardır. Cuâle esaslı vekâlet işe başlayıncaya kadar iki taraf için gayr-i lâzımdır, ancak işe başladıktan sonra iş sahibi hakkında bağlayıcı hale gelir (Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, IV, 302).

B) **Vekâlet Akdinin Hükümleri.** a) **Vekâletin Kapsamı.** Vekâletin kuruluşuyla taraflar arasında bir borç ilişkisi oluşur ve tarafların bundan sonra üstlendikleri borçları ifa etme yükümlülüğü başlar. Vekâlet akdinde asıl borç vekilin üstlendiği iş görme borcudur. Ancak bu hususta vekilin akid gereği taşıdığı tasarruf yetkisinin sınırlarının, vekâlet akdinin kapsamının tesbiti önem arzeder. Vekile ait yetkinin kapsamı öncelikle müvekkilin akid sırasında açıkladığı iradesinden anlaşılır. Sınırlı vekâlette vekil her türlü kayda uymak zorundadır. İleri sürülen kayıt vekilin üçüncü kişiyle bir hukukî işlem yapmasıyla ilgiliyse vekil belirtilen kişi veya kişilerden başkasıyla hukukî münasebet kuramaz. Müvekkil vekilin yapacağı işlemi zaman ve mekân yönünden sınırlandırmışsa, alınacak veya satılacak malın fiyatıyla ilgili bir kayıt getirmişse vekil bu sınırlar içerisinde hareket etmek zorundadır. Müvekkilin bir kayıt koymadan verdiği vekâletin kapsamı işin mahiyetine ve bu konudaki hukukî örf ve teamüle göre belirlenir. Meselâ satıma ilişkin mutlak vekâlette vekil, Ebû Hanîfe’ye göre şâibeli bir durum olmadıkça malı yüksek veya düşük bir fiyat-

ta satabilir, trampa yoluna gidebilir. Diğer fakihler ise bu görüşe katılmaz. Onlara göre vekile ne gabn ne de trampa yetkisi verilmiştir; zira örf mutlak beyanlara sığınmaya imkân tanımaz (Serahsî, XIX, 41-43). Hanefiler'den Züfer dahil fakihlerin çoğunluğu dava vekilini ikrar, sulh ve ibrâya yetkili saymamıştır. Çünkü bu işlemler taraflar arası çekişmeyi diğer taraf lehine sonlandırır. Bir iş için verilen yetki o işe zit yetkiyi kapsamaz. Ayrıca yetkileri daha geniş olan veli ve vasînin kısıtlı ehliyetli aleyhindeki ikrarı icmâen geçersizdir. Hanefî mezhebindeki diğer üç imam ise ikrar hususunda vekilin yetkisini geniş tutmuş, müvekkilin yerine geçen vekile de ikarda bulunabilme hakkı tanımıştır. Zira müvekkil, vekilin bu konuda yetkisini sınırlandırma yönünde bir kayıt koymadığına göre kendi aleyhinde yapılması muhtemel ikrara da rıza göstereceğini peşinen kabul etmiş sayılır. Esasen vekilin davadaki görevi Allah katında doğru olanı söylemektir. Bu inkâr şeklinde gerçekleşeceği gibi ikrar şeklinde de gerçekleşebilir. Fakat adı geçen üç imam söz konusu yetkinin mahkeme dışında geçerliliği hususunda farklı görüşlere sahiptir. Diğer taraftan bu yetkiyi mahkeme ile sınırlı gören Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed vekilin mahkeme dışında ikrarını kabul etmez ve onun azledilmiş sayılmasına sebep kabul eder (Kâsânî, VI, 24). Dava vekâleti, tasrih edilmedikçe hâkimin hükmettiği şeyi kabz yetkisini kapsamaz. Hanbelîler'e, Şâfiî'ye, Züfer'e, bir rivayete göre Ebû Yûsuf'a ait bu görüş *Meccelle*'de de benimsenmiştir (md. 1519). Diğer Hanefî fakihleri ise kabzı davanın âdeti bir mütemmim cüzü gibi gördüğünden dava ile kabzı birbirinden ayırmamıştır. Aynı kabzına ilişkin vekâletin vekile dava açma yetkisi vermediği hususunda Hanefî mezhebi içinde görüş ayrılığı yokken deynin kabzına vekâlet Ebû Hanîfe'ye göre vekile dava açma yetkisi de verir; Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ise aksi görüştedir. Şâfiîler ve ayrıntıda bazı farklılıklarla Hanbelîler de dava açmanın özel izne tâbi olduğu ve kabza ilişkin vekâletin dava açma yetkisini içermediği görüşünü benimseler. Öte yandan mutlak vekâletnâmeye sahip vekil, gerek statü ve becerisinin elverişsizliği gerekse işin tek başına yapamayacağı kadar çok olması halinde bir başkasına vekâlet verebilir, müvekkilin de buna zimnen rızası var kabul edilir.

b) Vekilin Borçları. Sahih şekilde kurulan vekâletin vekile yüklediği temel borç,

işi müvekkilin menfaatine uygun biçimde görmektir. Müvekkilin menfaati öncelikle onun akid sırasında açıkladığı iradesinden anlaşılır. Vekilin kendisine verilen tâlimatı aşması halinde yaptığı işlem müvekkil hakkında hüküm ifade etmez. Eğer satımda muhalefet etmişse akid geçersizdir; alımda muhalefet etmişse yapılan akid vekili bağlar. Bu durumlarda icâzetin de bir etkisi yoktur. Vekilin yüklendiği işi görme borcu aksi kararlaştırılmadığı sürece şahsî borç niteliğindedir; vekil bu işi bizzat göreceğini açıklamasa da zimnen buna rıza gösterdiğini beyan etmiş sayılır. Bu şahsî borç vekâlet akdinin muktezâsındandır; ayrıca müvekkilin işi bizzat yapmasını beyan etmesi gerekmez. Meselâ kabza ilişkin özel vekâlette vekil bu konuda bir başkasını vekil tayin edemez. Buna rağmen vekil tayin etmiş, o da kabzda bulunmuşsa borçlu yetkisiz birine ifade bulunduğundan müvekkile olan borcunu ödemiş sayılmaz. Bu alacak birinci vekilin eline ulaşırsa borçlu borcundan kurtulmuş olur; fakat yetkisiz kişinin elinde telef olursa bu yetkisiz kişi borçlunun zararını tazmin eder ve uğradığı zarar için birinci vekile rüçü eder.

Vekil işi gördükten sonra vekâletten dolayı elinde bulunan müvekkile ait malları ona teslim etmek zorundadır ve teslim için ikinci bir işleme gerek yoktur. Vekil ister vasıtalı ister vasıtasız temsilci sıfatıyla işlem yapsın mülkiyet her durumda doğrudan müvekkile intikal eder. Teslim konusunda taraflar ihtilâf ettiğinde ücretsiz vekâlette vekilin sözü kabul edilir, ücretli vekâlette ise konu tartışmalıdır. Ancak vekil müvekkilinden alacaklı ise alacağını tahsil etmek için müvekkile ait mallar üzerinde hapis hakkı kullanabilir ve bu durumda vekil malı teslimine zorlanamaz. Meselâ kişi alıma vekilse ve satın aldığı şeyin bedeli müvekkil tarafından henüz ödenmemişse hapis hakkına sahip olur. Bunun için malın bedelini vekilin ödemesi de şart değildir. Züfer aksi görüştedir. Ona göre vekilin kabzı müvekkilin kabzı mesabesindedir; müvekkilin kabzettiği bir mal üzerinde vekilin artık hapis hakkını tesis imkânı kalmamıştır. Mâlik ise vekâlet akdi yapıldığı sırada şart koşulmuşsa hapis hakkına imkân tanımaktadır. Buna göre vekil yaptığı işlemle parasını müvekkile borç vermiş sayılır. Vekilin eline geçen müvekkile ait mal rehin değil vedîa hükmündedir. Diğer Hanefî imamlarına göre ise alımda bulunan vekille müvekkil arasında hükmî bir mübadele teşekkül eder; vekil

satıcı, müvekkil müşteri konumuna gelir; böylece vekil müşteri konumundaki müvekkile karşı bu hakkı ileri sürebilir. Vekilin kabzının müvekkilin kabzı sayılması fikri vekilin hapis hakkını düşürmez. Vekilin, üzerinde hapis hakkı kullandığı müvekkile ait malların hükmü konusunda Ebû Yûsuf rehin, Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed hasar sorumluluğu hükümlerini işletmiştir. Rehin kabulüne göre bu mal telef olursa malın değerini alacak arasında takasa gidilir; malın artan kısmı da emanet sayılır. Hasar sorumluluğunda vekilin ödediği semen sâkıt olur. Hapis hakkını tanımayan Züfer ise bu olayı gasp hükümlerine tâbi tutmuştur (Kadîzâde, VI, 38). Vekâlet gereği vekilin elinde bulunan müvekkile ait mallar hapis hakkı kullanılmadığı takdirde vedîa hükümlerine tâbidir. Taaddîsi olmadıkça vekilin tazmin yükümlülüğü yoktur. Malın telef olması halinde çıkan anlaşmazlıkta emin sayılan vekilin sözü kabul edilir. Malın telefinde bir taaddînin bulunup bulunmadığı konusundaki anlaşmazlıkta da vekilin sözüne itibar edilir ve ispat yükümlülüğü iddiada bulunan müvekkile ait olur; inkâr makamında olan vekile de yemin düşer. Vekâletin ücretli olup olmaması sonucu değiştirmez. Taaddîsi ispatlanan vekil sebebiyet verdiği zararı tazmin eder. Vekâletin gerektirdiği işlemin yapıp yapılmadığına dair anlaşmazlıkta da vekilin beyanı esas alınır, ispat yükümlülüğü yine müvekkile aittir.

Aynı işi yapmak üzere farklı zamanlarda tayin edilmiş vekiller bağımsız hareket eder. Fakat müvekkil tek bir akidle birden fazla vekil tayin etmişse veya farklı zamanlarda belirlediği vekillere birlikte iş görme şartı koşmuşsa yalnız başlarına iş göremezler. Dolayısıyla vekillerden yalnız birinin yaptığı muamele müvekkili bağlamaz. Diğer mezhepler, vekillerin işi aynı anda üstlenmelerini esas alarak birlikte hareket etmelerini uygun görürken Hanefîler yapılacak işin mahiyetine göre bazı ayırımlar yapar. Meselâ evlenme, mal karşılığında boşama, mal karşılığında âzat, kitâbet gibi müvekkil için ehemmiyet arzeden işlemlerde vekillerin birlikte hareket etme zorunluluğu vardır. Çünkü bu tür işlemler mübadele niteliğinde olup vekillerin ortak görüş ve kanaati müvekkil için önemlidir. İvazsız boşama ve âzat, hibenin teslimi, vedîanın reddi ve borcun ödenmesi gibi ortak görüş ve kanaat gerektirmeyen işlemlerde birlikte hareket zorunluluğunun bulunmadığını belirten Hanefîler vekillerden sadece birinin bu işlemleri yapabile-

VEKÂLET

ceğini söyler. *Mecelle*'de beraber hareket etme görüşü kabul edilmiş (md. 1465), fakat dava, vediaanın iadesi, borcun edası gibi hususlar istisna edilmiştir. Yine Hanefiler'in beraber aldıkları bir davayı vekillerden yalnız birinin yürütebileceğini kabul etmelerine karşılık muhakeme neticesinde lehinde hükmolunan şeyi tek bir vekilin kabzetmesini uygun görmemişlerdir. Birlikte hareket etmeleri gerektiği halde tek vekilin yalnız başına yaptığı tasarrufun hükmü, tasarrufun mahiyetine göre ya mevkuf veya tasarrufta bulunan vekil hakkında nâfiz yahut bâtil olur. Birlikte yapılacak iş bir satış sözleşmesi ise tek bir vekilin yaptığı sözleşme diğer vekilin yahut müvekkilin icâzetine mevkuf olur; diğer vekil veya müvekkil yapılan işleme icâzet verirse müvekkil hakkında nâfiz olur. Bu hüküm fuzûlünin yaptığı satışı icâzete mevkufen geçerli sayan Hanefiler'e ve Mâlikîler'e göredir. Şâfiîler'e göre vekilin satışta muhalefet etmesinin hükmü butlândır, zira fuzûlünin bütün tasarrufları bâtildir. Satıma ilişkin vekâlette ise durum farklıdır. Hanefiler'e göre icâzetin alımda bir fonksiyonu yoktur; çünkü icâzet nâfiz değil mevkuf akidlerde hüküm ifade eder. Alım akdi ise nâfizdir, vekillerin tâlimata muhalefetleri sebebiyle yalnız başına akdi yapan vekili bağlar. Satın alınacak şeyin muayyen olmaması durumunda Şâfiîler de Hanefiler'in görüşünü benimser. Alınacak şeyin muayyen olması halinde Şâfiîler yapılan akdi bâtil saymıştır. Alım konusunda Mâlikîler farklı düşünmüş, Urve el-Bâriki hadisine dayanarak icâzete ilişkin hükümleri sadece satışa değil alıma da uygulamıştır (İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 143). Birden çok vekilin üstlendiği vekâlet deynin kabzına veya âriyet, vedîa, mağsûb malın istirdadına ilişkinse böyle bir vekâleti tek bir vekilin ifa etmesinin hükmü butlândır. Vekâletin ifasından dolayı vekilin eline geçen müvekkile ait şey, ilgili kimselerden biri yapılan bu işleme icâzet vermeden önce telef olursa müvekkilin alacaklısı bulunduğu kimse borcunu ifa etmiş sayılmaz ve ikinci defa ödeme yapmak zorundadır. Ancak bu durumda borçlu daha önce verdiği şeyi tasarrufta bulunan vekile tazmin ettirme hakkına sahiptir. Vekâletin ifasına katılmayan diğer vekilin herhangi bir sorumluluğu yoktur.

c) **Vekilin Yaptığı İşlemin Hükmü.** İslâm hukukunda hukukî işlemin sonuçları hüküm ve hukuk diye iki kategoride ele alınmış, akid tipinin temel işlevi hüküm, bu işlevi gerçekleştirecek fiiller hukuk ola-

rak ifade edilmiştir. Akdin hükmü akidle elde edilmek istenen netice, hukuku ise akdin hükmünü gerçekleştirmeye yönelik hak ve borçlardır. Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikîler'e göre vekilin yaptığı işlemin hükmü ve buna bağlı hak ve borçlar doğrudan müvekkile geçer. Vekilin akdi kendi adına yapması bu sonucu değiştirmez. Her hâlükârda vekilin yaptığı işlemin sonuçları müvekkile intikal eder. Onlar bu konuda nikâh vekilini ve elçiyi esas almışlardır. Zira nikâh vekili ve elçi vasıtasıyla kurulan akdin hem hükmü hem hukuku mezheplerin ittifakına göre müvekkile aittir. Cumhuriyetin bu anlayışı vasıtasız temsil nazariyesini andırmaktadır. Hanefiler ise alım, satım, kira gibi dolaylı temsile elverişli akidlere ait hak ve borçların vekile ait olduğu görüşündedir. Vekâlet akdi vekile başkasına ait haklar üzerinde tasarrufta bulunma yetkisini verir. Bu yetkiye dayanarak vekil, kendine ait tasarruf ehliyetiyle müvekkilin hesabına akid yapma imkânı elde etmiş olur. Dolayısıyla bu tarzda yapılan akid vekile ait ehliyetle kurulduğuna göre akiden doğan hak ve borçların da ona ait olması gerekir. Ancak nikâh, muhâlea, mal karşılığında âzat, amden katlin kan bedeline dair sulh, kitâbet, davalının inkârı üzerine sulh gibi müvekkile izâfe edilmesi gereken, intikale elverişsiz işlemlerin hukuku müvekkile aittir. Hanefiler'in bu yaklaşımı da dolaylı temsile benzemektedir. Şu farkla ki vekil işlemi kendi adına yapsa bile işlemin hükmü yine müvekkile aittir; söz konusu işlemin hükmü önce vekile, daha sonra kendiliğinden müvekkile intikal eder ve bu intikal için ayrı bir işleme gerek yoktur.

d) **Müvekkilin Borçları.** Ücretli vekâlette vekil ifa neticesinde ücrete hak kazanır. Davaya vekâlette, davayı kazanması durumunda ücrete hak kazanacağı yönünde bir şart muteber değildir. Zira vekilin borcu özen gösterme borcu niteliğindedir. Ücret işin başında belirlenmemişse vekil emsal ücrete hak kazanır. Ayrıca vekil vekâletin ifası için yaptığı zorunlu masrafları müvekkilden tahsil eder; yine vekil müvekkile ait işi görmesi esnasında bir zarara uğrarsa bu zararı da müvekkilin karşılaması gerekir. Ancak bu zarar vekâletin ifası dolayısıyla meydana gelmeli, vekilin bu konuda kusuru bulunmamalıdır. Meselâ vekilin sattığı ve semenini kabzettiği müvekkile ait mal kusurlu çıkarsa veya başkasına ait olduğu anlaşılırsa, bu arada vekilin kabzettiği semen de telef olursa müşteri vekile, vekil de müvekkiline rücû eder.

C) **Vekâletin Sona Ermesi.** a) **Azil.** Vekâlet gayri-lâzım bir akid olduğundan müvekkil dilediği zaman vekili azledebilir. Akid yapıldığı sırada azil hakkını bertaraf eden bir şart ileri sürülse bile müvekkil azil yetkisini korur. Bir kısım Hanefî fakihleri tâlak veya itka ilişkin bir vekâlette bu tür şartta itibar edilmesi gerektiğini söylemişlerdir (Serahsî, XIX, 7). Her durumda müvekkil, vekile güveni sarsıldığında veya işinin görülmesinden menfaatinin kalmadığını düşündüğünde, hatta hiçbir gerekçe ileri sürmeden vekili azledebilir. Ancak müvekkilin vekilini azletme hakkı mutlak değildir. Vekâlete başkasının hakkının taalluk ettiği durumlarda hak sahibi izin verirse müvekkil bu hakkı kullanabilir. Meselâ alacaklısına veya yediemine rehin bırakan borçlu, bunlardan birine borcunun vadesi geldiğinde merhun malın satımını da tevdi etmişse borçlu müvekkil bu kişileri rızaları olmadan azledemez. Şâfiîler'e göre borcun vadesi dolduğunda satılması hususunda râhin ve mürtehin anlaşmış olsa da yine râhin yediemini tek başına azledebilir; mürtehinin ise tek başına yediemini azledip edemeyeceği mezhepte tartışmalıdır (Şîrâzî, I, 363-364). Mâlikîler'e göre vekilin ücret veya başka türden bir menfaatinin bulunduğu bir vekâlette müvekkil vekili dilediği zaman azletme hakkına sahip değildir; çünkü ücretli vekâlet hizmet akdi gibi bağlayıcıdır (İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, III, 58). Mâlikîler davaya ilişkin vekâlette vekilin davaya başlamamış olması, eğer başlamışsa henüz ikiden fazla duruşmaya katılmaması durumunda, ayrıca vekilin karşı tarafa müvekkilin menfaatlerini zedeleyecek tarzda yakınlık göstermesi yahut ücretli bir vekâlette aşırı bir ücretin takdir edildiğinin anlaşılması gibi durumlarda da müvekkile azil hakkı tanınır (Burhâneddin İbn Ferhûn, I, 124). Mâlikî fakihlerinden Asbağ b. Ferec'in, dava bitimine yakın olmadıkça müvekkilin vekilini azletme hakkına sahip bulunduğu yönündeki görüşü mezhepte kabul görmemiştir (İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, III, 59). Vekilin huzurunda yapılan azil o anda hüküm ifade ederken gıyabında yapılan azil konusunda iki görüş vardır. Azil ancak karşı tarafa haberin ulaşmasıyla geçerlilik kazanır, çünkü azil akdin feshi niteliğindedir, fesih ihbarı da karşı tarafa ulaştıktan sonra hüküm ifade eder. Haber ulaşmadan vekilin azle edilmiş sayılması haksız yere zarara uğramasına yol açabilir; dolayısıyla vekilin, azlinden haberi yokken yap-

tiği bütün işlemler müvekkili bağlar. Azil haberinin vekile ulaşma müddetinin uzun veya kısa olmasının önemi yoktur. Ebû Hanîfe, İbn Hazm, bir kavlinde Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve iki rivayetten birinde Mâlik bu görüştedir. Şâfiî mezhebindeki hâkim görüş ise hemen hüküm doğuracağı, hüküm ifade etmesi için vekilin haberdar edilmesinin şart olmadığı yönündedir. Gıyapta tevki edilen kişi bundan haberdar olmasa da vekil sayıldığı gibi gıyapta yapılan azil beyanı da hemen etkisini gösterir. Azlin, vekilin elinde bulunan müvekkile ait malın telefinden önce mi sonra mı gerçekleştiği hususunda taraflar ihtilâfa düşerse ispat yükümlülüğü müvekkile aittir. Bu sebeple vekilini gıyabında azletmek isteyen müvekkilin azil beyanını şahitler huzurunda yapması gerekir. Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayetten biri bu yöndedir; çünkü azille, devamı için karşı tarafın rızasına gerek bulunmayan bir akde son verilmiştir. Talâk ve âzat işlemlerinde olduğu gibi burada da karşı tarafın haber almasına gerek yoktur. İmam Mâlik'ten gelen, İbnü'l-Kâsım'ın katıldığı ve İbn Abdülberr'in de tasvip ettiği rivayete göre şahitler huzurunda yapılan bir azil beyanı o anda hüküm ifade eder. Onlar bu sonuca, satım vekâletinde müvekkilin bizzat satımda bulunmasıyla vekilin hemen azledilmiş sayılması olayına kıyasla varmışlardır (İbn Abdülber en-Nemerî, II, 788). Bu ikinci görüşe göre vekilin gerek huzurunda gerekse gıyabında olsun azil beyanı yapıldığı anda hüküm ifade ettiğinden vekil hemen azledilmiş sayılır ve bundan böyle yaptığı tasarruflar hükümsüz kalır. Bu ikinci görüşü İbn Hazm, müvekkilin, tasarruf yetkisini verdikten sonra vekilini haberdar etmeden azletmesini aldatma olarak niteleyip eleştirmiştir (*el-Muhallâ*, VIII, 246).

b) İstifa. Gayr-i lâzım bir akid olduğu için vekil de istediği zaman vekâletten çekilebilir. Ancak müvekkilin vekili azledemeyeceği bir durumda o da istifa edemez. Meselâ üç duruşmaya katılan dava vekili Mâlikîler'e göre vekâletten vazgeçemez. Ebû Hanîfe vekilin istifa edebilmesi için müvekkilin hazır bulunmasını şart koşmuştur. Vekil müvekkilin emrine dayanarak tasarrufta bulunduğu göre müvekkilin emrini vedîayı kabul eden kişinin onu iadesi gibi ancak müvekkilin huzurunda geri çevirebilir. Şâfiî fakih Ezraî'ye göre vekil istifa ettiği takdirde müvekkile ait malların zarar görme ihtimali varsa müvekkil dönünceye kadar vekâletten

çekilemez. Vekilin hiçbir sebep yokken tamammüden vekâleti inkâr etmesi de istifa sayılır.

c) Taraflardan Birinin Ölümü. Müvekkilin ölümü halinde işleme konu olan mal varlığı vârislere intikal eder; tereke üzerinde artık vârisler söz sahibidir. Hanefî ve Zâhirî mezhepleri dışındaki mezhepler müvekkilin ölümüyle vekâletin hemen sona ereceği görüşündedir. Mâlik mufavvad vekili bundan istisna etmiştir. Mufavvad vekilin müvekkilin ölümünden habersizken yaptığı işlemler vârisleri bağlar, ölümden haberdar olduğu halde vârislerden izinsiz yaptığı işlemler ise onları bağlamaz; ayrıca sebebiyet verdiği zararı tazmin eder. Vekâlet vekilin ölümüyle de sona erer. Vekilin bu konuda bir başkasına vasiyette bulunması durumu değiştirmez. Vekilin üstlendiği iş görme borcu onun şahsıyla ilgilidir. Vekil üstlendiği işi yaptıktan sonra işlemde doğan hak ve borçları ifa etmeden ölürse Hanefîler'e göre bunlar vekilin vârislerine intikal eder. Vârisler buna talip olmazsa bu konuda müvekkile vekâlet verebilirler. Hanefîler'e göre vekil işlemde doğan hak ve borçların mâliki konumundadır, ölümüyle bunlar da vârislerine geçer. Ancak Şâfiîler, yapılan işlemde doğan hak ve borçların müvekkile ait olduğunu ve bu konuda müvekkilin vekilin vârislerinden izin almasına gerek bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.

d) Ehliyet Kaybı. Vekâletin kuruluşu için aranan ehliyet daha sonra da aranır. Akıl hastalığı vekâleti hemen sona erdirir, karşı tarafın bundan haberdar edilmesi şart değildir. Şâfiîler'e göre akıl hastalığının kısa süreli olması durumu değiştirmez; böyle bir durum akdin kuruluşuna engel teşkil ettiğine göre devamına da engeldir. Hanefîler'e göre ise geçici olmayan akıl hastalığı vekâleti etkiler. Bu tür akıl hastalığının müddeti tartışmalıdır. Ebû Yûsuf bu süreyi oruç ibadetini düşürdüğü için bir ay, İmam Muhammed bütün ibadetleri iskat ettiği için bir yıl olarak takdir etmiştir.

e) Tasarruf Yetkisi Kaybı. Vekâlet işlem yetkisi verdiğinden asilin yetki kaybı vekâleti de etkiler. Nazariyede iflâs ve irtidad halleri bu açıdan ele alınmıştır. Müvekkilin iflâstan dolayı hacri iki şartla vekâleti sona erdirir. 1. Vekâlet müvekkile ait mallara ilişkin olmalıdır. Dava, vadeli alım, talâk, hul', kısas gibi müvekkilin mevcut mallarıyla alakası bulunmayan bir tasarrufa dair vekâlet müvekkilin iflâsıyla son-

lanmaz. 2. Vekâlet konusu mal iflâs kapsamındaki mallardan biri olmalıdır. Zira iflâs eden müvekkil sadece bu malları üzerinde tasarruf yetkisini yitirir; bunun dışında kalan malları üzerindeki tasarruf yetkisi devam eder. Bu iki şart gerçekleşirse yetkisini müvekkilden alan vekil de bundan etkilenir ve vekâlet sona erer. Ancak iflâs masası veya alacaklılar vekilin tasarrufta bulunmasına izin verirse vekâlet son bulmaz. Bu durumda müvekkil tek başına vekili azledemez. Vekilin iflâsı ise vekâlete son vermez; çünkü yalnız kendi malları üzerindeki tasarruf yetkisini kaybetmiştir. Ebû Hanîfe irtidadı vekâlet için bir askı sebebi saymıştır. Müvekkil İslâm'a dönerse vekâlet geçerli, irtidadda ısrar edip ölür, öldürülür veya dârülharbe iltihak ederse bâtil olur. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ise dârülharbe iltihakın mülkiyet hakkını etkilemediğini, dolayısıyla vekâletin devam edeceğini ileri sürmüştür. Fakat iltihak yargı kararıyla tescil edilmiş mürted mezhepte yerleşik ictihada göre ölü hükmündedir. Buna göre daha sonra müslüman olarak geri dönse bile eski vekâlet hükümsüzdür. İmam Muhammed ise aksi görüştedir; geri geldiğinde ona daha önce sahip bulunduğu malları iade edildiğinden bu mallara ilişkin haklar da iade edilir. Hanbelîler'e göre de irtidad mürtedin kanını mubah kılsa da malını alma sebebi değildir; zina suçunu işleyen kimse mülkiyet hakkını kaybetmediği gibi mürted de bu hakkı kaybetmez; hatta yeni mülk edinme imkânına da sahiptir. Vekâletin irtidadtan dolayı sona erbilmesi için onun bir mürtedin yapamayacağı bir tasarrufa ilişkin olması gerekir. Hanbelîler'e göre mürtedin dârülharbe iltihak etmesi durumunda malları güvenilir kimselelere tevdi edilir, işlemlere ise hâkim yetkilidir. Ancak irtidad sebebiyle mürtedin mallarına başkalarının hakkı da taalluk edeceğinden hastanın teberruda bulunmasında olduğu gibi onun kendi malları üzerindeki tasarrufları da askıdadır. Öte yandan vekil irtidad edip dârülharbe iltihak ederse müslüman olarak geri dönmekçe tasarruf yetkisi yoktur. Müslüman olarak geri dönerse hukukî durumu eski haline döner. Hanbelîler'e göre müvekkil gibi vekilin irtidadı ve düşman ülkesine iltihakı da vekâleti sonlandıran bir sebep değildir. Mürtedin kendisi için yaptığı işlemler geçerli olduğuna göre vekil olarak yaptığı işlemler de geçerli sayılmalıdır. Ayrıca irtidad vekâletin kuruluşuna engel değildir, bir mürtede de vekâlet verilebilir.

VEKÂLET

Vekâletin kurulmasına engel teşkil etmeyen bir durumun onun devamını da engellememesi gerekir.

f) İfa İmkânsızlığı. Baştaki imkânsızlık vekâletin kuruluşuna, sonraki imkânsızlık devamına engeldir. Vekâlet konusu işlemin yapılabilmesi bu işlemin konusunun mümkün olmasına bağlıdır. İfa imkânsızlığı çeşitli şekillerde meydana gelebilir. Vekâlet verilen işlemin konusu telef olursa, meselâ satması için vekile verilen mal zayı olursa vekâlet infisah eder. İsmi değişecek derecede bir varlığın değişime uğraması da bu hükme tâbidir. Vekâlet verilen işlemin müvekkilin kendisi tarafından yapılması da böyledir. Zira başkasına yetki vermekle müvekkil yetkiden yoksun kalmaz. Meselâ müvekkil satması için vekile verdiği malı bizzat sattığında, hibe ettiğinde veya bu malın başkasına ait olduğu anlaşıldığında vekâlet son bulur. Müvekkil tarafından satılan malın ayıptan ötürü mahkeme kararıyla iade edilmesi halinde vekilin yetkisinin avdeti tartışılmıştır. Vekilin eski yetkisini yeniden elde edeceği görüşünü savunan İmam Muhammed'e karşılık Ebû Yûsuf, müvekkilin bizzat işlem yapmasının aynı zamanda vekilin azli anlamına geleceğini söyler. Azledilen kimsenin tekrar vekil olabilmesi vekâletin yenilenmesine bağlıdır. Müvekkilin hibe niteliğinde bir işlemi yapması durumunda İmam Muhammed, Ebû Yûsuf'un görüşüne katılmaktadır. Şâfiîler de müvekkilin tasarruf konusu şeyin mülkiyetini yitirmesiyle sona eren bir vekâletin aynı şeyin tekrar mülkiyetine geçmesiyle avdet etmeyeceği görüşündedir. Alım, nikâh, hul', talâk vb. işlemlere ilişkin vekâlette de aynı durum söz konusudur. Vekil verilen emri yerine getirince o emrin gereğini yapmış olur; artık âmirin verdiği emrin hükmü kalmaz. Ancak vekilin yaptığı satış hâkim kararıyla feshedilirse vekil ikinci bir satışa yetkilidir. Çünkü hâkim kararıyla feshedilen bir akid yapılmamış hükmündedir, dolayısıyla vekilin fesihden sonra yaptığı satış ilk satış sayılır. Fakat satış hâkim kararıyla feshedilmemişse o satış işlemiyle vekâlet ifa edilmiş sayılacağından vekilin ikinci bir satış yapabilmesi için yeni bir vekâlet alması gerekir. Müvekkilin tasarrufta bulunmasıyla vekâlet sona erse bile vekilin vekâletin ifasından dolayı karşılaştığı zararı müvekkil karşılamakla yükümlüdür. Meselâ satış vekâleti veren müvekkil, satılmasını istediği malı bizzat kendisi sattıktan sonra bundan haberi olmayan vekil aynı malı bir başkası-

na satıp bedelini kabzetse ve müşteriye teslimden önce bu mal ve kabzettiği bedel onun elinde helâk olsa verdiği bedeli almak üzere müşteri vekile, vekil de müvekkile rücû eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "vkl" md.; Wessinck, *el-Mu'cem*, "vkl" md.; *Müsned*, I, 204, 238, 245, 270, 314, 328; II, 50, 242, 286, 417, 450; III, 2, 466; IV, 45, 376; V, 89, 102, 103; VI, 427; Buhârî, "Şulh", 5, "Şürût", 9, "Ahkâm", 39, "Âhâd", 1; Müslim, "İmân", 164, "Hudûd", 18, 19, 22, 23, 25, 28; İbn Mâce, "Sadakât", 7, "Ticârât", 36, "Hudûd", 7, 10; Ebû Dâvûd, "Büyü", 50, "Hudûd", 25; Tirmizî, "Büyü", 34, 72, "Hudûd", 4, 5, 8; Nesâî, "Cenâ'iz", 63, "Nikâh", 66, "Kuđât", 22; Justinianus, *Institutiones* (trc. Ziya Umur), İstanbul 1968, s. 275; Sahnûn, *el-Müdeveve*, VIII, 243, 253; İbn Hazm, *el-Muĥallâ*, VIII, 245-246; İbn Abdülber en-Nemerî, *el-Kâfi fi fıkhi ehli'l-Medineti'l-Mâlikî* (nşr. M. M. Uhayd el-Moriftânî), Riyad 1400/1980, II, 787-788; Şirâzi, *el-Mühezzeb*, I, 356-358, 363-364; Serahsî, *Mebsût*, XIX, 2, 7, 32, 33, 41-43, 68, 125, 137, 159; İbn Rüşd el-Ced, *el-Muĥaddimâtü'l-mümeĥhidât* (nşr. Saïd Ahmed A'râb), Beyrut 1408/1988, III, 58-59; Alâeddin es-Semerkindî, *Tuĥfetü'l-fukahâ*, Beyrut 1405/1984, III, 227; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Aĥkâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1394/1974, III, 1228; Kâsânî, *Bedâ'î'*, VI, 20-27, 32-33, 37-39, 259; VII, 169; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, Kahire 1326, III, 117, 119; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, İstanbul 1985, II, 143; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muĥni* (nşr. M. Sâlim Muhaysin - Şa'bân M. İsmâil), Kahire, ts. (Mektebetü'l-Cumhûriyyeti'l-Arabîyye), III, 595; IV, 505, 516; V, 87-105, 123-132, 141-142; İzzeddin İbn Abdüsselâm, *Kavâ'idü'l-aĥkâm*, Kahire 1353/1934, II, 121, 143; Şehâbeddin el-Karâfî, *el-Furûĥ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 204-206; III, 136-137; Bâbertî, *el-İnâye* (İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir* [Bulak] içinde), VI, 100; Burhâneddin İbn Ferhûn, *Tebşiratü'l-hüĥkâm*, Kahire 1301, I, 124; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir* (Bulak), VI, 101; Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Muhammed el-Mu'tasım-Billâh el-Baĥdâdî), Beyrut 1407/1987, s. 483; İbn Hacer el-Heytemî, *Fethu'l-cevâd bi-şerĥi'l-İrşâd*, Kahire 1391/1971, I, 507; a.mlf., *Tuĥfetü'l-muĥtâc*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'l-fikr), V, 294; Şirbînî, *Muĥni'l-muĥtâc*, II, 166, 168, 217-223, 229, 232; Kadızâde, *Netâ'icü'l-efkâr* (İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir* [Bulak] içinde), VI, 3, 15-17, 37-38, 87-88, 103, 125; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muĥtâc*, Kahire 1357/1938, IV, 14, 41; V, 14, 24, 27-28, 50-57; VII, 15; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kunâf*, III, 461; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, III, 560 vd.; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *Serĥu Muĥtaşarı Ĥalil*, Bulak 1318, IV, 202, 284-286, 298, 302; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşîye 'ale-Şerĥi'l-kebir*, Kahire 1328, III, 378, 380, 392; Şevkânî, *Neylü'l-evĥâr*, Kahire 1357, V, 268; İbn Âbidînâde, *Kurretü 'uyûni'l-ahyâr* (İbn Âbidîn, *Reddü'l-muĥtâr* [Kahire] içinde), VII, 265, 382-383; Ali Haydar, *Dürrü'l-hüĥkâm*, İstanbul 1330, III, 803, 830; Subhî Mahmesânî, *en-Nazariyyetü'l-'âmme li'l-mücebât ve'l-'ukûd*, Beyrut 1948, I, 54; Mustafa Ahmed Zerkâ, *el-Fikhü'l-İslâmî fi şevbihi'l-cedîd*, Dimaşk 1967-68, I, 450-451, 512, 552-553, 580; II, 817; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1982, II,

335-365; Hukvet Yavuz, *Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil*, İstanbul 1983; Tâlib Kâid Mukbil, *el-Vekâle fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Riyad 1983; Bilmen, *Kamus*², VI, 311-368; M. Nebîl Sa'd eş-Şazeli, *el-Vekâle fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Kahire 1990; Bîlal Aybakan, *İslâm Hukukunda Vekâlet Sözleşmesi* (yüksek lisans tezi, 1990), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Hasan Tanrıverdi, *İslâm Hukukunda ve Modern Hukukta Vekâlet Akdi* (doktora tezi, 1998), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İsmâil Abdünnabî Şâhin, *Mes'ûliyyetü'l-vekil fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Küveyt 1999; M. Necdat M., *el-Vekâle fi'l-fıkhi'l-İslâmî ve taḥbiĥâtüha'l-iktisâdiyyetü'l-mu'âşıra*, Dimaşk 1427/2007; Murtaza Köse, "İslâm Hukukunda Temsil Kavramı ve Vekâlet-Temsil İlişkisi", *EKEV Akademi Dergisi*, XII/34, Ankara 2008, s. 223-248; Otto Spies, "Vekâlet", *İA*, XIII, 269-271; Mawil J. Izzi Dien, "Wakâla", *EL*² (İng.), XI, 57-58; "Vekâle", *Mu.F*, XLV, 5-115.

BİLAL AYBAKAN

VEKÂYİ'NÂME

(وقایعنامه)

Osmanlı tarihçiliğinde olayları kronolojik sırayla ele alan ayrıntılı tarihlerin genel adı
(bk. TARİH [Osmanlı]; VAK'ANUVİS).

VEKÂYIU'FUZALÂ

(وقایع الفضلا)

Nev'izâde Atâi'nin *Hadâiku'l-hakâik* adlı biyografi kitabına Şeyhî Mehmed Efendi'nin (ö. 1144/1731) yazdığı zeyil
(bk. ŞEYHÎ MEHMED EFENDİ).

VEKÎ'

(وكيع)

Ebû Bekir Muhammed b. Halef b. Hayyân Vekî' ed-Dabbî (ö. 306/918)

Aĥbârü'l-kuğât adlı eseriyle tanınan tarihçi, âlim ve kadı.

Doğum tarihi bilinmemekle beraber 253-254 (867-868) yıllarında Bağdat'ta hadis tahsil ettiğini belirtmesinden hareketle (*Aĥbârü'l-kuğât*, III, 197-198) 240 (854) yılından önce Bağdat'ta doğduğu tahmin edilebilir. Babasından ve Zübeyr b. Bekkâr, Ebû Huzâfe es-Sehmî, Ebû İshak el-Harbî, Hâris b. Ebû Üsâme et-Temîmî, Ebû İshak İbrâhim b. İshak ez-Zührî el-Küfî, Muhammed b. Velîd el-Biḥrî, Hasan b. Arafе, Hasan b. Muhammed ez-Za'ferânî, Muhammed b. Abdurrahman es-Sayrafi gi-